

2իք ինչ տարակցոյ զի որք զհայ լեզուս հըմ-
տութեամբ և կատարելութեամբ ուսանել բաղձան
պարտին և զհայկական Աստուածաշունչն գէթ իր-
բեւ հնազդին և ընտիր մատենագիր՝ ուշի ուշով
քննել և ուսումնասիրել, զհարազատութիւն ոճոյ
և դարձուածոց լեզուիս ի նմանէ ստուգել և այնու
հաստատել, և ի կազմութեան նորանոր խօսից՝ ուղ-
ղութեան և օրինացն որք ի նմա տեսնին՝ հետեող
լինել: Աւստի որքան կարեւոր և պիտանի ցուցաբ
Համարարաւուս վասն ուսանողաց Ս. Գրոց ի կրօնա-
կան պէտս և սակա աստուածեղէն յայնութեանցն
ի նմա աւանդելոց, նոյնքան պիտանի և սատարիչ
վարկանելի է այնոցիկ որ զԻրն ուսանիցեն յաղա-
գըս յստակութեան և հարազատութեան լեզուին.
նշանակութիւնք բառից և կիրառութիւն նոցին
նովիմբք իսկ բաղդատութեան օրինօքն հաստատեալ
ճշդին, որովք, որպէս ցուցաբ ի վերոյ, աստուա-
ծաբանական մեկնութիւնք և վարդապետական բա-
րոյական իմաստք այլովքն հանդերձ լուսարանու-
թեամբ իրերաց պարզին, նոյնպէս այսու ձեռնառու-
թեամբ քերականական համաձայնութիւնք որոշին,
այլ և այլ կիրառութիւն յատուկ անուանց և օտար
բառից և օրէնք տառադարձութեան նոցին սահմա-
նին, Զայս ամենայն և առուել քան զայս կարէ
գործել հայկական Համարարաւուս:

Սմին իրի յարմար և կատարեալ Համարարաւու-
օգտակար և գրեա թէ անհրաժեշտ իսկ է ամենայն
դասու հոգեւորականաց, մանաւանդ քարոզչաց և
դաստիարակաց, ծնողաց և խնամակալաց, ուսուց-
չաց և ուսանողաց Ս. Գրոց և հայկական լեզուիս
և ընդհանրապէս ամենայն քրիստոնէի որ փոյթ
յանձին կալեալ՝ զմիտս և զրօմանդակութիւն աստ-
ուածային Գրոյն քաջիկ իմն իմանալ և ուսանել
փափաղի և ի նոյն հասանել գուն գործիցէ:

ԹՈՐՈՍ Տ. ԽԱՆԱԽԱՆ ԶՈՒՂԱՅՆՈՒ

Վարժապետ աստուածաբանութեան.

ուածաշունչ Գրոց հրաշալիք թարգմանութիւն, զոր առանց
շարագանջութեան կրնանք հայկական հին եւ նոր թարգ-
մանութեանց անզուգական եւ ամենաընտիր ներկայորից
սեպել, մեր գաղանութեան ամենէն գերազանց երկասի-
րութիւն, եւ անոր վերայ աշխատողներուն զլուի գործոց
եւ անմահական պարծանք: ԵՂ 58:

Ի նոյն միտս գրէ եւ Մ. Գարագաշեան. «Ջեզուէն
թարգմանութեան գրոյն այսչափ ինչ լեզի ասել թէ զրօ-
րինակ հմուտքն եւ ծնունդաց յերոպացի քննչաց իսկ կոչե-
ցին զթարգմանութիւն մեր «Թագո՛ւն թարգմանութեանց»
վասն ժողովութեան եւ հմտութեան, նոյնպէս պարտ եւ պատ-
շ՝ Ե վասն յատուկութեան եւ գեղեցիկութեան լեզուին ան-
ուանել զնա զլուի եւ պսակ դարձութեան հայ լեզուի: (ձա-
յակ ունիցէն ցարդաբան: Բ. տարի. ԵՂ 54):

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ.

ԱՄԹՈՒՄԻ ԵԿԵՂԵՅԻ

— Փետրուարի 9-ին Վատիկանում տեղի ու-
նեցած ծիրանաւորների ժողովում՝ Լեոն Ժ.Գ. ա-
ռայայտեց իւր դժգոհութիւնը Բողոքարկոյ Ֆերդի-
նանդ իշխանի դէմ: Ի պատասխանի պապի խօսքերին՝
ծիրանաւորներից մեկն յայտնեց, որ շատերը գեո-
ւա սպասում են Ֆերդինանդի բանադրուե-
լուն: Դինչ նա ipso facto (ինքն ըստ ինքեան,
իւր գործով իսկ) բանադրուած է և ոչ մի քահա-
նայ իրաւունք չունի նորան հաղորդութիւն տալու:

— Պապի ներկայացուցիչը Բողոքարկայում ծի-
րանաւոր Մոնինին շրջաբերական է հրա-
տարակել իշխան Բորիսի «կրկնակրտութեան» դէմ:
որ ցաւ է յայտնում կատարած դէպքի մասին:
բայց յորդորում է իւր հօտին աղօթել Բողոքարկոյ
համար:

— Իտալիոյ մէջ թեմերի և ծխերի բաժանու-
մը պատմական հնազդին ժամանակներից ծագելով
այժմ մեծամեծ անհաւասարութիւնների և անտե-
ղութիւնների պատճառ է: Իտալիայում կայ 117
թեմ և միջին թուով իւրաքանչիւրում 50,000
ժողովուրդ: Թեմերը շատ անհաւասար են բաժա-
նուած: այսպէս 98 թեմ կայ երեք նահանգում
գարձեալ 25 թեմ երեք նահանգում մինչ այլ չորս
նահանգ ունեն 14 և հինգ նահանգ ընդամենը երեք
թեմ: Հռոմի նահանգն ունի 28 թեմ: Պերուջիան
25, Կազերտան 16, Պեզարոն 14 և ին. միճակալին ա-
ռաջնորդների եկամուտներն եւ շատ անհաւասար
են, մինչ Ֆերրարայի արքեպիսկոպոսութիւնը ունի
70,000 ֆրանկ եկամուտ: Սան-Գովինզոյինը միայն
6000 ֆրանկ է:

Իտալիայում կան ընդամենը 20,465 ծխական
եկեղեցիք որոնց բաժանումն եւ շատ անհաւասար
է: մինչ Կալտանիդետա քաղաքը մի ծուխ է կաղ-
մում իւր 30,480 ծխականներով: Արեցցոյում ամեն
մի ծուխ 536 ծխականներ ունի: Մերձաւորագէտ
100 ծխեր կարելի է հաշուել իւրաքանչիւրում 100
ծխականների, մինչ 152 այլ ծխեր ունին իւրաքանչիւ-
րում 11,000 ծխականից աւելի: Այս անհաւասար
բաժանումից ծագում է և եկեղեցականների աղա-
հովութեան անհաւասարութիւն, Իտալական տէրու-
թիւնը տարեկան 2,800,000 ֆրանկ է տալիս, որ-
պէս զի քահանաների միջին ուժիկը գոնէ տարեկան
800 ֆրանկի հասնի, այսինքն 320 ոտուրու: Ար-
դիւնքի նուազութեան հետեանքն է քահանայից
սակաւութիւնը, որովհետեւ բարձր և միջին դասա-
կարգերի անտարբերութեան շնորհիւ քահանայա-

նում են ըստ մեծի մասին գիւղացիների զաւակները, որոնք սեփական միջոցներ չունեն ապրելու համար և ծխականների հաշուով պիտի ապրեն: Թէպէտ իւրաքանչիւր թեմ իւր թեմական դպրոցն ունի, բայց դրանց տուած կրթութիւնը շատ խղճ է: ըստ մեծի մասին սաներին ուսուցանում են կրօնից տարրական գիտելիքներ: Այս մասին Խաղիոյ հիւսիսը զանազանում է հարաւից: մինչ հիւսիսային թեմերը հարուստ են, կրթութեւն և ապահով, հարաւայինները աղքատ և ագէտ են:

Այս չարիքների առաջն առնելու համար նոր բաժանումներ են ծրագրուած. առաջարկուած է պակասացնել թեմերի և ծխերի թուերը, որով և արգիւնքները կը կանոնաւորուին: Նոր ծրագրով իւրաքանչիւր առաջնորդ պիտի ստանայ 10,000 լիրա (ֆրանկ) և իւրաքանչիւր քահանայ 1,500 լիրա: Առաջնորդական աթոռները պիտի տրուեն միայն համալսարանական կրթութեան տէր անձանց: Ծխաբաժանութեան ժամանակ պիտի աչքի առաջ ունենան, որ ամէն մի քահանայի 3000 հոգուց աւելի չլանձնուի հովուելու: Նոյնպէս կամենում են պակսեցնել թեմական դպրոցների թիւը, որպէս զի մընացածների եկամուտները շատանան: Այս բաժանումն եթէ իրագործուի, միլիոնների խնայողութիւն կը լինի և այժմեան եկեղեցականներից ոչ որ պաշտօնազուրկ չի մնալ:

Թեմերի և ծխերի հաւասար բաժանումները բոլոր հին եկեղեցիների համար կենսական խնդիրներ են, մանաւանդ Հայաստանեայց եկեղեցու համար, որի արդի բաժանումներն անգործնական և վերին աստիճանի անհաւասար են:

— Կաթոլիկ եկեղեցու մասին մեր արտայայտած կասկածն արդարացաւ: Թշուառացած հայերին օգնելու ձեռք մեկնող կաթոլիկ եկեղեցին հաւատարիմ մնաց իւր աւանդութիւններին: հացի կարօտ հայերին պապն ու իւր արքան եւ կիները նպաստ տալով՝ դաւանափոխութիւն են առաջարկում և հայազգի գերապայծառ Աղաբեան պատրիարքն օգնութիւն է խնդրում կաթոլիկներից հաւատորոտութեան առատ արդիւնք խոստանալով: Ի՞նչ զանազանութիւն կայ, սրով դաւանափոխանող իսլամի և դրամով հաւատ գնող կաթոլիկութեան մէջ:

ՕՐԹՈՂՈՔՈՒ ԵՎ ԵԿԵԼԵՑԻ.

ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻՔՈՒԹԻՒՆ.

— Ռուս—բողղարական յարաբերութիւնների նորոգուիլը մի նոր խնդիր է զարթեցրել Կ. Պոլսի պատրիարքութեան համար: Յայտնի է որ Կ. Պոլսի կամ տիեզերական պատրիարքի իրաւասութեան տա-

կըն էին գտնուում բոլոր բաղկանեան օրթոդոքսները առանց ցեղական տարբերութեան: Կ. Պոլսի պատրիարքութիւնը յոյն եկեղեցականութեան ձեռքին լինելով միշտ զրկանքների են ենթարկուել բողղարները, սերբերը, բոսնիացիք և այլ օղաւոն օրթոդոքսները: Սերբիական անկախ իշխանութեան հաւատաւորութեւն սերբ օրթոդոքսներն ազատուեցան յոյն եկեղեցականների խնամակալութիւնից, իսկ բողղարները ոչ մի զիջումն չստանալով՝ վերջապէս բաժանուեցան տիեզերական պատրիարքութիւնից և Կ. Պոլսում հաստատուեց առանձին բողղար եգզարքութիւն: անկախ տիեզերական պատրիարքից, որ չձանաչեց այդ նորահաստատ եկեղեցու պետին և բողղար եկեղեցին հերձուած հրատարակեց: Այս ցաւալի բաժանման հետեւեալն այն էր, որ Կ. Պոլսում օտարադաւան եկեղեցու պետերի հետ տիեզերական պատրիարքը բարեկամական յարաբերութիւն էր պահպանում: մինչ բողղարական եգզարքոսի հետ ամենայն յարաբերութիւն կտրեց: Բողղարների օրինակից խրախուսուած Մակեդոնիոյ սերբերն էլ սկսան սերբ եկեղեցականներ և առաջնորդներ պահանջել, բայց ցարգ չստացան: Մակեդոնիան, որ կեդրոն է երեք օրթոդոքս ազգերի շահերի, այսօր կուռաւանձոր է. յոյները, բողղարներն ու սերբերը իրենց իրաւունքն են հռչակում այդ երկրում և մրցումը գեւ շարունակուում է: Երբ առաջ կառավարութիւնը թշնամական յարաբերութեան մէջ էր բողղարների հետ, տիեզերական պատրիարքն ամենայն ազատութեամբ մաքառում էր բողղար եգզարքոսի դէմ և նրան հերձուածող հռչակում: Բայց փետրուարի 2-ի հաշտութիւնից յետոյ ծնշումներ են գործ դրուում տիեզերական պատրիարքի վրայ, որ նա հաշտուի բողղար եգզարքոսութեան հետ և յունական շահերի պաշտպան չհանդիսանայ միայն: Հետաքրքրական է, ի՞նչ հետեւեալ կ'ունենայ այս նոր խնդիր:

ՃԱՆՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.

— Խոստացել էինք հելլենական եկեղեցու պետի, հանգուցեալ Գերմանոս պատրիարքի և նորա մահուան մասին տեղեկութիւն տալ: ահա կատարում ենք մեր խոստումն: Հանգուցեալ մետրապոլիտը ծնուել է 1844 թուին Կեփալենիայի գիւղերից մէկում, որի անունն է Կալլեգատ: որից և ծագում է նորա Կալլեգատ (Կալլեգատացի) մականունը: Նրա հայրը մի փոքրիկ նաւի տէր էր, ուստի և փոքրիկ Գալանոսը պիտի ծովագնացութեան համար պատրաստուէր: Իբրեւ նաւաղ յունական վաճառականական նաւերի, նա շրջեց բոլոր յունական ափուները:

Այդ միջոցին նա Ռուսաստանի Ցազանրոգ քաղաքում էլ ապրեց մի առ ժամանակ, ուր և ուսումնասց լեզուն: Մի փոթորիկ ձգեց նրան Պատմոս կղզու ափը, որի մերձակայքում եղած վանքում նա ապաստան գտավ, ուր և մնաց իրբև միաբան և ձեռնադրուելով արեղայ՝ Գերմանոս վերակոչուեց: Այժմեան Աղէքսանդրիոյ պատրիարք Սոփրոնիոսը, որ այն ժամանակ Ա. Պոլսի պատրիարք էր, Գերմանոսին հովանաւորեց և ուսում տուաւ իւր հաշուով, ապա նրան իրեն քարտուղար կարգեց. այդ պաշտօնը Գերմանոսը վարեց աստը տարի շարունակ, 1880 թուին Մարտիկի յունաց եկեղեցու առաջնորդ ընտրուեցաւ, ուր մնաց մինչև 1884 թ. երբ իւր հայրենիքի Աեփայնիոյ արքեպիսկոպոս ընտրուեցաւ, իսկ 1888 թ. 20ին յուլիսի նրան կարգեցին Ատտիկէի և Բէոփոլոյ մետրապոլիտ և հելլենական սինոդի նախագահ, Այս պաշտօնի մէջ Գերմանոսը շատ հակառակութիւնների դէմ մաքառեց, և բազմաթիւ թշնամիք վաստակեց, սակայն այժմ նրա մահուանից յետոյ, ամէնքն էլ խոստովանում են հանգուցելոյ աչքի ընկնող լաւ յատկութիւնները: Ընդհանրապէս յայտնի էր նա իրբև եռանդուն եւ անընկճելի բնաւորութիւն, Շատ բնորոշ են հանգուցեալ մետրապոլիտի մահուան հանգամանքները. նա մեռաւ յունուարի 18-ին, երեկոյան 7 ժամին, բոլորովին անսպասելի կերպով, զկնի ճաշուհանգստեան ժամանակ, Բժիշկների քննութիւնից երեաց, որ մետրապոլիտը մեռել է արեան ուղեղի մէջ հոսելուց: Այս եղերական վախճանին նպաստել են այն կատաղի յարձակումները, որ տեղական մամուլն ուղղում էր վերջերս Գերմանոսի դէմ: Այդ յարձակումների պատճառներն էին հանգուցելոյ ձեռնարկած մաքառումն ընդդէմ երեցփոխանների (էպիտրոպ), որոնք եկեղեցական գրամներն անհաշիւ վատնում և սեփականում են և որոնց այդ յափշտակութեան նա կամենում էր վերջ դրնել:

ՌՈՒՄԱՑ ԵԿԵՆՆԵՑԻ

— Պիբիբի երկաթուղու գծի վերայ կառուցանելի եկեղեցիների համար շարունակ նուիրարբութիւններ են լինում: մինչև այժմ այդ նպատակի համար ժողովուած է 81,584 ուրլի:

— Եկեղեցական—ծխական դպրոցների շէնքերը շատ տեղ անբաւարար են, ուստի և եկեղեցականների ջանքն է դրանց համար աղբիւրներ հայթհայթել: Զերնիգովի թեմի դպրոցական ներկայացուցիչների ժողովը վճռել է թեմական մոմավաճառութեան արդիւնքից փոխարինարար տարեկան 1000 ուրլի նոր դպրոցական շէնքեր կառուցանելու յատկացնել: Աիճակային խորհուրդը 1896

թուի համար մոմավաճառութեան արդիւնքից 2000 ուրլի փոխարինարար որոշել է տալ դպրոցների շէնքերի համար:

— Փետրուարի 14-ին լրացաւ ուսաց Սինոդի հաստատուելու 175-ամեակը: Պետրոս Ա. Վայսրը 1721 թ. յունուարի 25-ին հրատարակեց հոգեւոր կոչւելէ գիտւմի կամ սինոդի հաստատութեան հրովարտակը, իսկ 14-ին փետրուարի տեղի ունեցաւ այդ մեծ հաստատութեան բացումը:

— Արաց եկեղեցին մի մեծ կորուստ ունեցաւ յունուարի վերջին. մեր ընթերցողներին յայտնի Իմերեթի Գարբիէլ եպիսկոպոսը վախճանուեցաւ թոքերի բորբոքումից, Հանգուցելոյ կենսագրութիւնըն արել է «Արարատ» անցեալ տարի, երբ սոսնուում էր Գարբիէլ եպիսկոպոսի երեսունհինգամեակը, Ամբողջ ուսու հոգեւորականութիւնն և փրաց ազգը սգաց այդ արժանաւոր հոգեւոր մահուան վերայ, Հանգուցեալը իւր բաւական խոշոր գրամուղուխը կտակել է զանազան բարեգործական, դպրոցական և եկեղեցական հաստատութիւնների:

— Փետրուար ամսի վերջին ուսաց մայրաքաղաքն այցելեց անգլիկան եպիսկոպոս Աելկինսոնը, Լոնդոնի առաջնորդի փոխանորդը, որի տեսչութեան ներքոյ են գտնուում Եւրոպայի հիւսիսային և արեւմտեան անգլիկան եկեղեցիք: Եւրոպ եպիսկոպոսի ընդունելութիւնն այս անգամ աւելի սրտագին եղած է, շնորհիւ այն վառ հետաքրքրութեան, որ այժմ կայ օրթոդոքս եկեղեցու վերաբերութեամբ:

ՌՈՂՈՔԱՅԱՆ ԵԿԵՆՆԵՑԻ

ԳԵՐՄԱՆՈՒ

Եկեղեցականների ընդհանուր թիւը Գերմանիայում հասնում է 30,250, որից 15,000 աւետարանական եկեղեցու են պատկանում, իսկ 15,250 կաթոլիկ: Զնայելով որ կաթոլիկները Գերմանիոյ բնակիչների 1/4 մասն են կազմում, բայց նրանց հոգեւորականների թիւը դարձեալ աւելի է, բայց դրանով էլ չեն բաւականանում կաթոլիկները. նրանք պահանջում են, որ յիսուսեաններին և այլ վանականներին կրկին ազատ մուտք շնորհեն Գերմանիայ: Այդ ցանկութեան նպատակն է զօրացնել քարոզչութիւնը բողոքականներին դաւանափոխ անելու համար:

— Մայիսի 28-ին և 29-ին (ն. տ.) Վիւրտեմբերգի մայրաքաղաքում, Շտուտգարտում տեղի կունենայ աւետարանական—սոցիալական համաժողով:

— Բոլոր բողոքական եկեղեցիների մէջ կապ հաստատուելու նպատակով անգլիացւոյ նախաձեռնութեամբ 1846 թ. ին կազմած «Աւետարանական

միութեան» (Evangelical Alliance) գերմանական ծիւղը հետեւեալ «հրաւերն» է հրատարակել և զանազան թերթերի միջոցով տարածել. — «Հայ քրիստոնեաների կրած սոսկալի չարաշարանքները բոլոր Եւրոպայում սարսափ և զղուռնք են յառաջ բերել, գործի և օգնութեան են հրաւիրում բարձրաձայն, 40,000 տներ կողոպտուած են, 12,000 կրկնապաներ և արհեստանոցներ աւեր դարձած, 37,000 քրիստոնեաներ սպանուած, 40,000 բռնի մահմեդականացրած, 300,000 ից աւելի անօգնական մարդիկ իրենց կրած զարհուրելի նեղութեան ամբոյսին են ազազանդուած: Ամէն օր հարիւրաւորներ մեռնում են սովից և ցրտից — Այս իրողութիւնների համար մենք տեղեւորութեան արձանագրուած վաւերական տեղեկութիւններ ունինք. — Այսպիսի սարսափելի հալածանքի առաջ միայն Աստուծոյ կարողութիւնն ու շնորհքը օգնել կարող են: Աւստի և դէպի նա ենք ուղղում մեր սրտեռանդն աղօթքը այդ կղերայնների համար: Թող հաճի Աստուած զօրացնել նոցա հաւատոյ հաւատարմութեամբ և անձնութեան կորովով: — Բայց մենք մարդոց ևս ուղղում ենք մեր խնդրուածքը, բոլոր գերմանացիներին, բոլոր քրիստոնեաներին, յատկապէս աւետարանականներին, առանց կամենալու մեր օժանդակութիւնները սահմանափակել միայն աւետարանական հայերի համար: Պատուոյ խնդիր է և սուրբ պարտականութիւն, արագ և առատ նուիրարեութիւն անել այս գործի համար: Արդէն Ա. Պոլսում մի օժանդակ մասնախումբ կայ, որի հետ մենք կապակցութիւն ենք հաստատել: Ամերիկական միսիոններն և ամերիկական Արմիի խաչի ընկերութեան աշխատւորները հիանալի եռանդով գործի են կպել և մի որոշ չափով աչքի ընկնող օգնութիւն հասցրել բուն սարսափի կեդրոնաւայրերին: Թոյլ չաանք, որ նոքա պարագայ տեղը քրիստոնեայ աշխարհի նուէրներին սպասեն: — Ներքոյ ստորագրեալներից իւրաքանչիւրը պատրաստ է նուէրներ ընդունելու ...: Ստորագրած են բացի Բերլինի, Միչին Գերմանիոյ, Արեւմտեան Գերմանիոյ, Սաքսոնեան նահանգի, Հարաւային Գերմանիոյ և Համբուրգի բաժանմունքների վարիչ մասնախումբերի անդամներից նաև մի շարք բարձրաստիճան և անուանի անձնաւորութիւններ ինչպէս Գրիմմեր և Փարէր՝ Բերլինի ինչպէս և կայսերական Վենցինգերոգէ: Բրաուն, Նորթէ, Ռադէ և ընդ:

ՏԱՃԱՍՏԱՆՈՒՄ ԻՆՉՊԷՍ ԾՆ ԲՈՆԱՅԱՏՈՒՄ ՋԵՅԹՐԻՆ
ՄԱՍՄԵՆԱՅԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ:

Ահա մի նմուշ այն զարհուրելի տեղեկութիւններից, որ անդադար ստանում է Եւրոպական

մամուլը Փոքր Ասիայում քրիստոնեութիւնը իսպառ ջնջելու փորձերի մասին:

«Այն միայն տղամարդկանց և տղայոց անգթօրէն թլկատում են հրապարակաւ այլ և իրրեւ ապացոյց նոցա անկեղծ հաւատափութեան՝ կենդանի մնացածներին ստիպում են իրենց մատաղհաս կանանց և աղջիկներին թուրքերի տալ կնութեան: Հատ տեղերում հաւատափոխ համարուած հայերը լաց ու արտասուքով մղկիթ են տարուում և այստեղ մահմեդական ատելի աղօթքները ասելու բռնադատուում: Այս թշուառ արարածներից շատերի բոլոր ստացուածքը կողոպտել են և նոքա ծայրայեղ աղքատութեան մէջ լինելով հանգերձ՝ իրաւունք չունին հրապարակաւ օգնութիւն ստանալու բարեգործական դրամներից, ապա թէ ոչ նոցա կը մեղադրեն իրրեւ յարաբերութիւն ունեցող անգլիացիների հետ: Եւ այսպէս անանկ, կասկածելի և յուսահատ՝ նոքա ամենախիստ հսկողութեան ներքոյ են գտնուում և անգազար կրկիւղի մէջ են՝ մի գուցէ այժմ էլ իրրեւ մահմեդականութիւն ուրացողներ սպանուին ...»

Յունուար ամսին տաճիկ պաշտօնեաները շրջում էին Քարբերդի և Դիարբեքի զաւառներում, այցելելով վերջին ժամանակ մահմեդականացրած հայ գիւղերը, պատուիրելու համար ժողովրդին, որ ոչ մի դէպքում, եթէ հարցնող լինի չասեն, թէ իրենց բռնի են ստիպել մահմեդականութիւն ընդունելու: Ամէն մի այդպիսի զանգատի համար սպառնացել են մահուան պատիժ տալ նոցա: Միայն Բաբերդի նահանգում կան 15,000 այս ձևով բռնի մահմեդականացածներ և ընդամենը 40,000 այն բոլոր տեղերում, որ կոտորած է տեղի ունեցել ...»

Սըլվադի, Քարբերդի, Դիարբեքի, Բիթլիսի և Վանի նահանգների զանազան կողմերից եկած տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ քրիստոնեաներին բռնի մահմեդականութեան դարձնելու գործը դեռ շարունակ յառաջագիմում է: Ամէն շարաթ քրիստոնեաներին զգուշացնում են, թէ մահմեդականութիւն չընդունածներին մօտալուտ կոտորած է սպառնում: Բոլոր վերոյիշեալ նահանգներում ուրբաթ օրը սարսափի օր է քրիստոնեաների համար, քանի որ սոսկալի կոտորածը, իրրեւ կրօնական ջերմեռանդութեան արտայայտութիւն, տեղի է ունենում սովորաբար ուրբաթ օրուայ հրապարակային պաշտամունքից յետոյ: Այսպիսի տեւական ճնշման նպատակն է ամէն տեղից օգնութեան յոյսը կորցրած ժողովրդին ստիպել Յիսուս Քրիստոսին ուրանալու: Գիւղերում ոչ մի հոգեւորական չի համարձակուում իւր թագստեան տեղից ելնելու, ապա

Թէ ոչ տեղն ի տեղը կսպանուի, որովհետեւ արգելք կարող էր լինել ժողովրդին մահմեդականութեան գաղնալու։ Մինչդեռ քրիստոնէական պաշտամունքը թոյլատրուած է քաղաքների մեծ մասի մէջ, բոլոր նահանգների գիւղերում իրապէս արգելուած է։ Քարրերգի 26 գիւղերում նոյեմբերի սկզբից մինչև վերջերս (յունուար 18—30) ոչ մի քրիստոնէական պաշտամունք չի կատարուել։

Մենք զանց ենք առնում մէջ բերելու այն գիւական արարքները, որոնց ենթարկուել են շատ տեղեր անպաշտպան մնացած կանայքն ու երեխայք։ Քաղաքակրթուած եւրոպացիք միայն անտարբեր կերպով այդ ամէնը կարգալ կարող են։ մինչ սովորական մարդու, մանաւանդ մի եկեղեցական թերթի ընթերցողի համար ծայրահեղ և անտանելի կը թուին նորա։ Դորա փոխարէն յառաջ ենք բերում հայ քրիստոնէի անուան պարծանք բերող, նորա արդար դատը պաշտպանելու համար իւր բնական պերճաստութեամբ անօրինակելի՝ հեռեկալ սրտաշարժ նամակը՝ որ գրել են Ուռհա (Եդեսիա) քաղաքի հայ եկեղեցականները վերջին զարհուրելի կոտորածից մի քանի օր առաջ՝ Այնթափի իրենց հաւատակիցներին։

«Մենք դատապարտուած ենք մեռնելու։ Ամէն տեղ շէջում են։ Թէ Ուռհայի հայերը երկու սարսափներից մէկը միայն ընտրել կարող են՝ «Եսլամ» կամ «սուր»։ Նախ քան այս տողերի ձեզ հասնելը գուցէ մեր բանը վերջացած լինի։ Ոչ սուլթանի բռնած անողոր թշնամական գիրքն է մեղմացել և ոչ մեր մահմեդական հարեանների կատաղութիւնը։ Մենք զենման սպասող ոչխարների նման ենք և այս սպասողական վիճակի մէջ կը կամենայինք գոնէ մնաս —բարեաւի մի խօսքով ողջունել մեր ընկեր մարդոց։ Մեր վնասակար սուլթան Արդուլ Համիդին մեր ասելիքն այս է։ Դուք, ինչպէս երեւում է, համոզուած էիք, որ մենք մի ապստամբ ժողովուրդ ենք, այսօր մի օրքան կարելի է արագ կորստեան մատնելու։ Իսկ Ձեզ նման մէկի համար ամբողջ մի ժողովուրդ ոչնչացնելն անկասկած թնթեւ աշխատանք է։ Մեր վերջին հանդիսաւոր բողոքն այն է, որ մենք ապստամբներ չենք և երբեք չենք եղել։ Խնդրում ենք Ձեզ մտածել, որ Աստուած ինչպէս մեր այնպէս և Ձեր դատաւորն է և մեր բոլորիցս հաշիւ պետք է պահանջէ այն բոլորի համար, որ արեան և տանջանքի այս սոսկալի օրերին է վերաբերում։ Կարելի է Ձեզ անհաճոյ էր, որ յառաջագիմութեան գաղափարներն այնպէս պատրաստակամ և սրտագին ընդունելութիւն գտան մեր մէջ։ Այս նկատմամբ մենք ծածկելու ոչինչ չունինք։ Դիտենք, որ Ձեր վնասաւորութիւնը զօրաւոր է։

Բայց մենք գիտենք նաև, որ մարդկային յառաջագիմութիւնը Աստուծոյ տնօրինածն է։

Մեր մահմեդական երկրացիներին մենք կասնք։ Ձեզից մի քանիսի մարդասիրական զգացումը աւելի զօրեղ գտնուեցաւ քան կիրքն։ և դուք վնասանաւոր օգնեցիք մեզ և համակրութիւն ցոյց տուիք այս անձկութեան և արիւնհեղութեան օրերում։ Դորա համար յարգում ենք և երախտապարտ ենք ձեզ։ Նոցա, որոնք կողոպտել և կոտորել են հայերին՝ մենք խղճում ենք ի սրտէ։ այս արհաւիրքները կարելի է դուք սուլթանի հրամանով գործեցիք։ Աղօթում ենք ձեզ համար, որ չուսող ճանաչէք և սրտանց զղջաք ձեր գործած այս մեծ անիրաւութեան համար։ Մենք իրեւ ժողովուրդ քաղաքական հարցերի և դժուարութիւնների զարթեցնելու փորձ չենք արել։ մեր գանգատների և բողոքների հիմն եղել են միայն մարդասիրութիւնն ու մարդկային ընդհանուր իրաւունքները։ Բրիտանիան բարենորոգումների հարց զարթեցրեց և այնքան ճշնումն գործ գրեց մեր սուլթանի վերայ, որ նա զայրացաւ և այժմ երբ նա անգլոթէն գործ է դնում մեր ազգը ոչնչացնելու ծրագիրը՝ մեր եւրոպացի եղբայրները մի կողմ քաշուած՝ ականատես են միայն արիւնայի գործին։ Մենք զարմացած ենք, թէ մարդկանց փոխադարձ համակրութիւնն ու եղբայրութիւնն ու ասպետական զգացումները անցած մոռացուած բաներ են ուրեմն կամ թէ եսական կրքերն ու քաղաքական շահերը այնքան մեծ են, որ մի ամբողջ ժողովրդի կոտորածը երկրորդական բան համարուի։ Աստուած թող մեր մէջ դատաւոր լինի վերջին մեծ օրը։

Մնաս բարեաւ ենք ասում Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների քրիստոնէաներին։ Մենք եռանդով դէմ էինք դնում ձեր միասիրտարական գործունեութեան մեր մէջ, բայց այս արիւնայի օրերը չլոյց տուին, որ մեր բողոքական եղբայրներից շատերը անկեղծ պաշտպաններ են մեր պատուի և մեր հաւատի։ Դուք գոնէ գիտէիք, որ մեր յանցանքը թուրքի աչքում ձեր առաջարկած քաղաքակրթութիւնն ընդունելը եղաւ։ Տեսէք այժմ այն միասիրտարական հաստատութիւնները և դպրոցները, որ դուք միլիոն դոլլարներ և հարիւրաւոր թանգարդի կեանքեր զօհնելով կանգնեցիք մեր մէջ։ աւերակ են դարձել նոքա և թուրքի ծրագիրն է՝ աղատուել միասիրտարներից և ուսուցիչներից, կենդանի չթողնելով ոչ ոքի, որոնց մէջ նոքա աշխատել կարողանային։

Ազատ երկրների հայ գաղթականութիւններին սրտապին շնորհակալութիւններ ենք մատուցանում մենք այն ամէնի համար, որ արել են մեր նկատմամբ։ Մենք աղաչում ենք նոցա հաստատուն պահել մեր Աղգային սուլթ եկեղեցւոյ հաւատը և հետեւող մնալ Տիրոջ ու սուրբ Լուսաւորչի օրինակին։ Փառք առ Յիսուս, որ Փրկեց մեզ իւր արեամբ։